

УДК 336.77:334.72

ОЦІНКА БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Гавриленко Н.В., Гришина Н.В.

В статті розглянуто теоретичні і практичні питання бюджетної ефективності державної підтримки малого та середнього бізнесу. Запропоновано механізм розрахунку коефіцієнту бюджетної ефективності. Доведено існування прямої залежності між обсягом фінансування програм підтримки малого та середнього бізнесу та обсягом податкових відрахувань від даного сектору економіки.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми малого бізнесу свідчать про недоліки державного впливу, необхідність якого сама по собі беззаперечна. Ситуація яка склалася на даний час значно відрізняється від минулого десятиріччя, коли йшла мова про формування та становлення інституту державної підтримки. Головним в той період було створення нормативної бази підтримки малого бізнесу і нарощування її масштабів, спочатку мінімальних. На сьогодні ці завдання певним чином вирішені, в тому числі за рахунок програм підтримки, тому більшої актуальності набула задача підвищення ефективності державної підтримки малого і середнього бізнесу. Це, в свою чергу, припускає розробку адекватних методів оцінки ефективності.

Аналіз останніх досліджень. Значна кількість наукових і практично орієнтованих праць у галузі податкового регулювання розвитку підприємництва показують, що дана проблематика викликає жвавий інтерес серед науковців та практиків, з боку держави і суспільства. Питання ведення підприємницької діяльності висвітлювались як класиками економічної теорії (Ф. Найт, Ж.Б. Сей, Л. Мізес, Ф. Хайек, Й. Шумпетер, В. Зомбарт, П. Друкер, А. Сміт, Ш. Бодо, А. Маршалл, Дж. Кейнс та ін.), так і сучасними науковцями (З.С. Варналій, М.І. Туган-Барановський, Н.Д. Кондратьєв, А.В. Бусигін, Р.М. Гусейнов, Е.П. Горбунов та ін.) [1]. Система і механізм державної підтримки малого підприємництва як спеціальний предмет досліджені менше, і знайшли відображення в працях О. Брагіної, К. Брюмера, Ю. Іванова, С. Реверчук, Л. Цимбал та ін. Трансформація системи оподаткування в Україні у 2010 році спонукала вітчизняних науковців до активізації досліджень щодо оцінки впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток країни (А. Крисоватий, Т. Кошук, Д. Серебрянський, Ф. Ярошенко) [5]. Питанням податкового регулювання діяль-

ності суб'єктів малого і середнього підприємництва присвячені наукові дослідження А. Бутенко, В. Ляшенко, Н. Шлафман та ін [6].

Наукові дослідження В. Мікловди, О. Піскунової, К. Товт спрямовані на визначення державної підтримки малих підприємств та оцінку ефективності їх діяльності на регіональному рівні [4]. Проте пропозиції авторів по вдосконаленню оцінки переважно фрагментарні або невизначені. Тому актуальними залишаються питання щодо розробки підходів оцінки ефективності регіональної підтримки малого і середнього підприємництва, які відповідали б особливостям сучасного етапу розвитку малого бізнесу в Україні та регіонах і актуальним задачам державної політики.

Мета статті полягає у дослідженні питань бюджетної ефективності програм підтримки малого бізнесу та їх оцінка в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. Реалії сучасної економіки України свідчать, що підприємництво являється важливим сектором вітчизняної економіки, який сприяє насиченості ринку товарами та послугами, мобілізує крупні фінансові і виробничі ресурси населення, служить фактором розв'язання соціальних завдань, тощо. Продуктивне використання потенціалу малого та середнього підприємств є значним джерелом поповнення бюджетів всіх рівнів. Успішне функціонування малого, середнього та великого підприємництва належним чином впливає на формування конкурентного середовища, що особливо є актуальним в сучасних умовах вибору європейського шляху розвитку.

За інформацією з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України станом на 01.01.2013 було зареєстровано 6 704 488 суб'єктів господарської діяльності, з них: 1 405 069 юридичних осіб (20,9 %) та 5 299 419 фізичних осіб (79,1%) – підприємців. В структурі вітчизняного підприємництва, як свідчать дані Держкомстату України, за розміром підприємства частка малих підприємств становила 94,3 %, середніх – 5,5 % та великих – 0,2 %. Загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України за 2012 р. становить 360 одиниць, що на 22,41 % менше ніж за звітний період минулого року [11].

Аналіз регіонального розрізу малого підприємництва показав, що найбільша кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України є у містах Києві (599 одиниць) і Севастополі (465 одиниць), Київській (429 одиниць), Одеській (419 одиниць), Харківській (410 одиниць) і Миколаївській (406 одиниць) областях. У розподілі за видами економічної діяльності пріоритетними сферами діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва залишаються торгівля та сфера послуг, питома вага яких від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) сумарно становить 64 %. Значно меншими є

показники промисловості (9,7 %); сільського господарства (8,8 %), будівництва (7 %) [11].

Розвиток підприємницького потенціалу, як одного з важливих економічних чинників, потребує ефективної державної підтримки. В рамках реалізації Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [7] проводиться робота щодо створення умов для забезпечення ефективності державної підтримки підприємницького сектора. Відповідно до цього документу державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку тощо.

Для перевірки відповідності методів державної підтримки потребам суб'єктів малого та середнього бізнесу було проаналізовано: а) дані про структуру затрат на підтримку семи міст Миколаївської області; б) дані опитувань підприємців щодо заходів підтримки, які для них були найсуттєвішими в 2012 р.

Проведений аналіз довів наявність суттєвих розходжень в методах державної підтримки і потребах суб'єктів малого бізнесу. Так, на востребувану підприємцями нормативно-правову підтримку і захист інтересів малого бізнесу виділяється значно менше коштів, ніж на навчання та виставково-ярмаркову діяльність, в якій суб'єкти малого бізнесу, згідно даним опитування, відчують значно меншу потребу. Пільгова оренда приміщень – один из пріоритетних методів державної підтримки з точки зору підприємців – фінансувалася лише в одному з семи досліджуваних міст, причому в незначному обсязі.

Отримані результати дозволяють охарактеризувати підтримку малого підприємництва за даним критерієм як малоефективну; і в зв'язку з цим рекомендувати щорічно виявляти відхилення фактичного розподілу коштів підтримки від очікуваного суб'єктами малого бізнесу.

Як вже було зазначено, одним з напрямків підтримки та стимулювання розвитку малих підприємств є виділення в межах програм розвитку з бюджетів територіальних громад фінансових ресурсів. Проте бюджетна ефективність такої фінансової підтримки в кожному окремому випадку є різною. Для оцінювання бюджетної ефективності фінансування підтримки малого підприємництва органами місцевого самоврядування пропонується застосування наступного алгоритму:

1. Визначення періоду часу, за який розраховуватиметься бюджетна ефективність. При визначенні періоду часу необхідно керуватися наступним правилом:

– розрахунковий період повинен бути однаковий для усіх досліджуваних територій;

– обраний період повинен відповідати періоду аналізу інформації про податкові відрахування суб'єктами малого підприємництва.

В якості часу було обрано трирічний період. Коефіцієнт бюджетної ефективності розраховується для кожного року впродовж трьох років.

2. Визначення джерел фінансування програми підтримки і одержувача податкових відрахувань від суб'єктів малого підприємництва.

При визначенні досліджуваного джерела фінансування програм підтримки і одержувача податкових відрахувань будемо керуватися наступним:

– джерело фінансування програм підтримки і одержувач платежів повинні кореспондуватися;

– обсяг коштів з джерела фінансування має бути відбитий в програмах підтримки, а обсяг податкових відрахувань – в звітах ДПА.

Враховуючи перераховане і той факт, що в основному податкові відрахування суб'єктів малого підприємництва спрямовуються переважно до бюджету території, в якості досліджуваного джерела фінансування і одержувача податкових відрахувань відібрані бюджети Миколаївського району Миколаївської області (за рейтингами розвитку малого підприємництва – лідер), м. Вознесеньк Миколаївської області і Балтського району Одеської області, які за рейтингами розвитку малого підприємництва потрапили в групу територіальних одиниць з найгіршими показниками.

3. Коефіцієнт бюджетної ефективності визначимо по формулі:

$$k = \frac{ОПВ}{ОФП},$$

де k – коефіцієнт бюджетної ефективності

ОПВ – обсяг податкових відрахувань до бюджету суб'єктами малого підприємництва

ОФП – обсяг фінансування програм підтримки малого підприємництва органами місцевого самоврядування.

Результати розрахунку коефіцієнта бюджетної ефективності представлені в таблиці 1.

Визначивши показники бюджетної ефективності для відібраних адміністративних одиниць, можна зробити висновок про те, наскільки ефективно органам місцевого самоврядування фінансувати підтримку суб'єктів малого підприємництва і який фінансовий ефект це приносить місцевому бюджету.

Розраховані коефіцієнти бюджетної ефективності підтверджують існування прямої залежності між обсягом фінансування програм підтримки малого підприємництва і обсягом податкових відрахувань до місцевого бюджету суб'єктами малого підприємництва. Як правило, чим більше фінансових коштів органи місцевого самоврядування вкладають в розвиток

малого підприємництва, тим більший бюджетний ефект вони отримують у вигляді податкових надходжень від суб'єктів малого підприємництва.

Таблиця 1

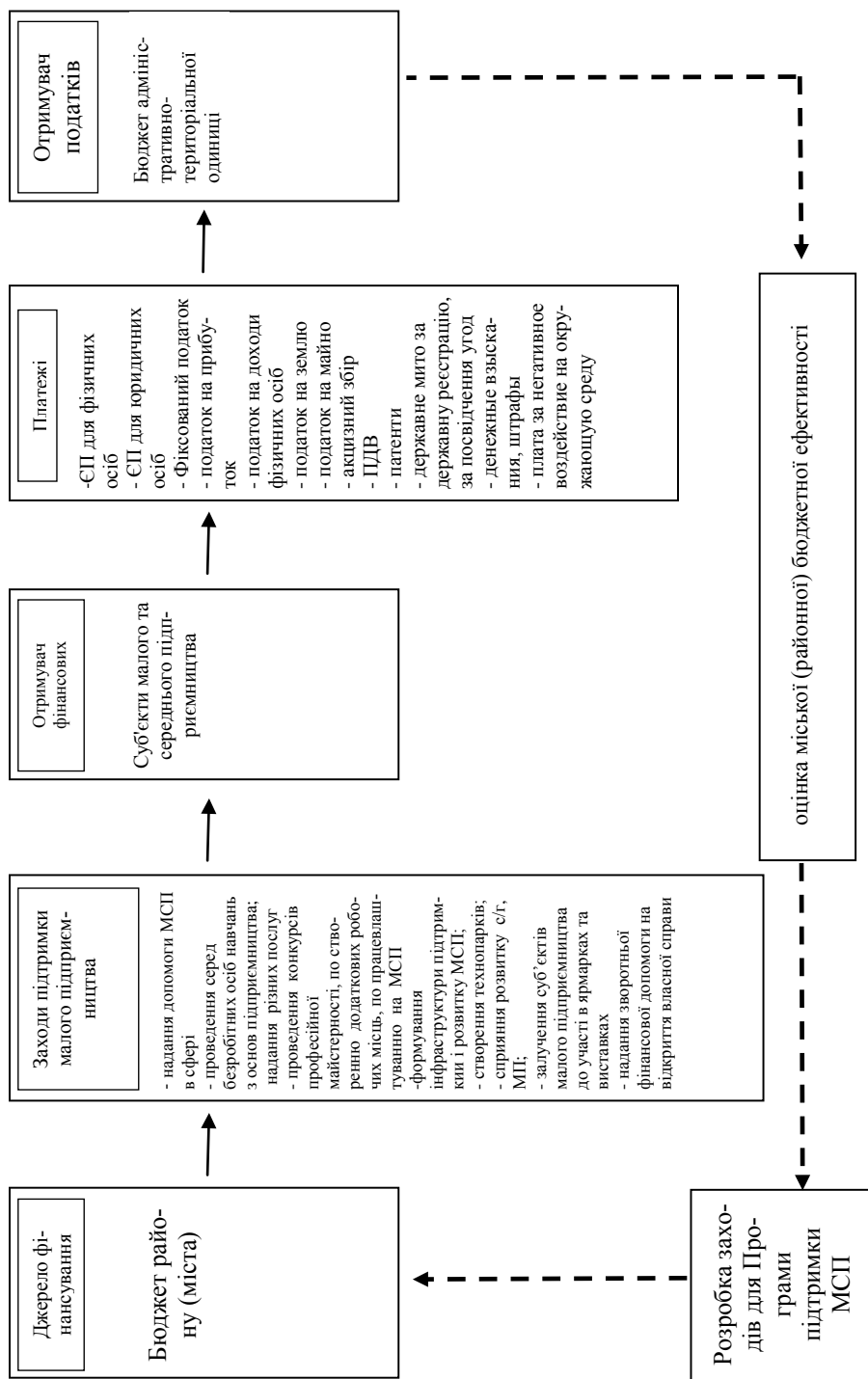
Характеристика бюджетної ефективності розвитку МП

Обсяг коштів, виділених з місцевого бюджету на підтримку малого підприємництва	Миколаївський р-н (Мик. обл.)			м. Вознесенськ			Балтський р-н		
	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.
Фінансування програм підтримки МП з місцевого бюджету, тис грн.	18	21	20	136,2	208,7	51,3	0	0	0
Податкові відрахування від суб'єктів МП до місцевого бюджету, тис. грн.	6856	7436	8900	5151,3	9587,5	6727	1094,6	1577,3	1864,8
Коефіцієнт бюджетної ефективності	379,2	354	445	37,8	45,93	131,1	0	0	0

Джерело: складено за [8; 9; 10]

На територіях м. Вознесенськ і Балтського району дана залежність порушена. Ситуацію, що виникла, можна пояснити тим, що всі показники розвитку малого підприємництва даних міст найбільш постраждали від негативного впливу фінансово-економічної кризи. Тому вкладання фінансових ресурсів в розвиток малого підприємництва при виконанні міської програми в м. Вознесенськ, бажаного ефекту не принесло. В Балтському районі кошти з місцевого бюджету на розвиток малого підприємництва взагалі не виділяються. Проте, така ситуація характерна для більшості районів Одеської області. В середньому для Миколаївського району на 1 грн., вкладену органами місцевої влади в розвиток малого підприємства, припадає 445 гривень податкових платежів від МП, для м. Вознесенськ – 131 грн. 10 коп., для м. Балтського району – 0 грн.

Розходження значень коефіцієнту, що склалося по розглянутим адміністративним утворенням пов'язане з тим, що частка фінансування з місцевого бюджету в загальному обсязі фінансування програми є різною для кожної територіальної одиниці. Крім того, можна зробити висновок, що ефективність фінансування малого підприємства буде зростати із збільшенням ступеню диверсифікації джерел фінансування (рис. 1).

Рис. 1. Територіальна бюджетна ефективність фінансування розвитку малого підприємництва

Висновки і пропозиції. Провівши оцінювання результативності показників розвитку малого підприємництва і бюджетну ефективність його фінансування, можна зробити висновок, що існуючі напрямки недостатньо розвинуті, проте, фінансувати підтримку малого бізнесу для районної або міської ради економічно вигідно. В зв'язку з цим виникає необхідність підвищення результативності напрямків розвитку підприємства на адміністративних територіях.

Інтерпретація документів, що супроводжують програми розвитку малого підприємництва в містах і районах Одеської та Миколаївської областей, призводить до висновку про те, що при оцінюванні ефективності фінансування підтримки СМП необ'єктивно оперувати показниками розвитку обумовленого сектору в цілому. Доцільно використовувати такі показники, як: приріст надходжень до бюджетів всіх рівнів, обумовлений цією підтримкою; кількість підприємств, що підтримку отримали і функціонували на території з ознаками депресивності та ін. З заходами програм розвитку СМП, на нашу думку, можна співвіднести саме ці показники.

Література:

1. Варналій, З. С. Вплив оподаткування прибутку на економічний розвиток України [Текст] / З. С. Варналій, Д. М. Серебрянський // Економіка України. – 2010. – Вип. – № 5. – С. 55-69.
2. Єфименко, Т.І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи [Текст] / Т.І. Єфименко// Фінанси України. – 2010. – Вип. – № 12. – С. 3-11.
3. Мікловда, В. П. Ефективність діяльності малих підприємств на регіональному ринку послуг (на прикладі Закарпатської області) [Текст] / В. П. Мікловда, К.С. Товт // Регіональна економіка. – 2009. – Вип. №4. – С. 33-39.
4. Піскунова, О. В. Моделювання розвитку малого підприємства за різних форм державної підтримки [Текст] / О.В. Піскунова // Фінанси України. – 2010. – Вип. № 8. – С. 115-124.
5. Ярошенко, Ф. О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозицій Міністерства фінансів України) [Текст] / Ф.О. Ярошенко // Фінанси України. – 2010. – Вип. №7. – С. 3-21.
6. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: монографія [Текст] / А.І. Бутенко, М.П. Войнаренко, В.І. Ляшенко та ін. – Донецьк: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2011. – 326 с.
7. Закон України від 22.03.2012 № 4618 «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

8. Звіти "Про хід виконання "Міської Програми розвитку малого підприємництва в м. Вознесенську за 2010, 2011, 2012 рр. " [Електронний-ресурс] / Офіційний сайт міста Вознесенськ. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.voznesensk.net/uk/node/190>

9. Соціально-економічне становище Одеської області [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Головного управління статистики в Одеській області. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

10. Паспорт Програми розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївському районі на 2013-2014 роки [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Миколаївської районної ради Миколаївської області. – Режим доступу: <http://www.mykolayiv-oda.gov.ua>

11. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. Осауленко О.Г. – Державна служба статистики України, 2013. – 558 с.

12. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2012 рік / ред. П. Ф. Зацаринський; відповід. за випуск Н. Ю. Рошко. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – 639 с.

Abstract

Gavrylenko N., Grishina N.

Assessment of the budgetary effectiveness of programs to support small businesses

The article considers the theoretical and practical issues of budgetary efficiency of the state support of small and medium business. The mechanism of calculation of budget efficiency. We prove the existence of a direct relationship between the volume of financing programs to support small and medium business and the amount of taxes from this sector.